

КЊИЖЕВНА ТРАНЗИЦИЈА

Катарина Брајовић, *Штјамптар и Вероника*, „Октоих” – „Штампар Макарије”, Београд 2012

Ове године на домаћој књижевној сцени доста се говори о роману првенцу, *Штјамптар и Вероника*, Катарине Брајовић. Томе у прилогу говори и чињеница да се поменути роман обрео у самом врху интересовања актуелне књижевне критике, односно нашао се у најужем избору за три престижне књижевне награде (*НИН*-ова и *Виштал*-ова награда, те награда „Меша Селимовић” компаније *Вечерње новости*). Опште узев, чини се да су тренутно најпопуларнији романи који су на неки начин у дослуху са историјом – *Велики рај* Александра Гаталице, *Вејрово срце* Драга Кекановића, *Обрејаније Новаково* Александра Живковића, те *Штјамптар и Вероника* Катарине Брајовић.

На питање новинара *Полијике* зашто се определила баш за историјски роман, Катарина Брајовић је истакла: „Без обзира на привлачност савремених тема, правило је да нас егзотика приповести приљубљује уз текст. Лепа књижевност је облик одсуства из стварности. За мене је било важно да поднесем такав 'извештај' из прошлости, да се вратим у 1499. годину, и да са временске дистанце, под оштром светлошћу, сагледам причу о успеху човека који је доспео у страну средину.” (*Полијика*, 28. XII 2012)

За ауторку је, дакле, лепа књижевност својеврсни облик одсуства из стварности, што је, у модерном друштву, ништа друго до облик све присутније транзиције, тако неопходне савременом човеку. Треба нагласити да Катарина Брајовић појам транзиције схвата као неку врсту покушаја обнове давно изгубљене везе са сопственом традицијом и духовношћу. У том смислу, на неки начин, ауторка кореспондира са ставом Момчила Настасијевића за кога је уметност неопходна човеку како никада не би изгубио самог себе: „Стварати, толико је у самом начелу човека да и најмањи стваралачки потез из корена је људског бића и суштински значи рађање из духа. Отуда и сумња у смисао стваралаштва поистоветљује се са сумњом у смисао самог живота.”

Стога не треба да нас чуди што је управо мотив транзиције и послужио као нека врста *spiritus movensa* овог романа. Брајовићева, нimalо случајно, бира саму границу између XV и XVI века, као историјски оквир романескне повести о доживљајима Божидара Вуковића Подгоричанина, првог штампара са ових простора. Наиме, то је време када се са рукописних књига прелазило на штампане, док се, с друге стране, данас, када је ова књига угледала светлост дана, прелази са штампе на дигитализацију. На овај начин ауторка осавременује историјски контекст, тако да пред собом имамо модерну причу о давној прошлости.

Свој дуг према историји, Катарина Брајовић испунила је увдећи пионира домаћег штампарства Божидара Вуковића Подгоричанина, као главног јунака романесног ткива. Његов животопис спроведен је доследно, од позиције главног писара и руководиоца Државне канцеларије на двору Ивана Црнојевића на Цетињу, до штампара и издавача у Венецији. Вуковићев живот исприповедан је у првом лицу, сукцесивним ређањем догађаја, по угледу на средњовековне пикарске романе, уз по коју пажљиво уметнуту самокритичку нараторову опаску: „У својој младалачкој наивности и идеализму, нисам могао да прихватим бруталност људске природе, која удружена са знањем добија још више на јачини.” (стр. 59)

Песникиња Вероника Франко, предмет Божидареве жудње, такође је историјска личност. Запамћена је по римама које је писала својим многобројним љубавницима, а посебно по чињеници да је осуђена за вештичарење. Ова ситуација показатељ је како је ренесансна, раскошна и, на први поглед, развратна некадашња Венеција, у ствари била ригорозна према свему другачијем. Оваква Вероника, могла је слободно бити и главни протагонист романа, као што нам уосталом сугерише и сам наслов. Међутим, ауторка је уводи као сасвим маргиналну, епизодну личност, која служи искључиво да би се употпунио портрет Божидара Вуковића, односно његов емотивни свет. Вероника се од идеалне драге транспонује у најпознатију венецијанску куртизану, те тако представља слику порушених идеала једног слепо заљубљеног, неискусног младића.

Византијска принцеза Ана Нотарас, у оно време једна од најученијих и најпоштованијих жена на Апенинском полуострву, још једна је личност из света заводљиве историје, а којој је у овом роману додељена посебна, изузетно важна рола. Она ће заљубљеном Божидару испричати праву причу о животу Веронике Франко, те ће јој бити поверена изузетно важна улога другог наратора овог романа. Тако добијамо својеврсну концепцију приче у причи, што онда ово дело сврстава у ред модерног романа.

Омаж модерном романесном приповедању Брајовићева је одала и уплитањем одређених интертекстуалних момената у праволинијски фабуларни ток. Први такав моменат рефлектује се у причи о Цем султану. Ауторка се причом о судбини тела несрећног султана након његове смрти успешно надовезује на Андрићеву причу о његовом животу из *Проклетје авлије*. Други моменат проналазимо у интертекстуалној кореспонденцији са приповетком *Кањош Мацедоновић* Стјепана Митрова Љубише, и то у делу који се односи на чињење одређених услуга Млецима. Катарина Брајовић одлази и корак даље, повезујући ова два мотива – Божидар Вуковић чини услугу Млецима тако што краде и односи тело мртвог Цем султана његовом брату у Истанбул. Долазимо, дакле, поново до транзиције, као основног мотивског покретача овог романа.

Катарина Брајовић, рекла бих, нимало случајно, за историјски оквир свог романа узима простор између прелепе и процветале Венеције и трагичног Константинопоља (ушће XV у XVI век). У питању је, дакле, идеална подлога која допушта да се у метежу верских, културних и политичких светова одигра љубавна повест, испричана на модеран, да не кажем савремен начин. Ауторка тако, на неки начин, враћа роман његовој традиционалној мотивској форми али, с друге стране, уносећи модерне приповедне методе (интертекстуалност, прича у причи) даје значајан допринос развоју модерне теорије романа. У томе и јесте, по мом мишљењу, највећа вредност романа првенца даровите Катарине Брајовић.

Светлана МИЛАШИНОВИЋ